

УЛУСЧУ КОНТРОЛЬ

1979 чыл

январь

№ 1 (61)

Тускай дыңнадыглар УЛУСЧУ КОНТРОЛЬ КОМИТЕТЕРИНДЕ

Э р з и н

«Чаа орун» совхозта эртен чылын 1751 хой, өшкү база 47 бода, 50 чылгы өлүп, чидип хораан. 1978—1979 чылдарыңкы жыттагылашканыңа амыл-агыл база багай белеткенен. Херегелдиң 70 хуузу хире белеткен алган мал чегин чөп аныгларыңкы кичээлге кошкан, жыттагыларда шагналар чедишес. Малды чылгы суг-биле хандырбайн турар.

Сут-бараан фермаларында саар инектерин тургузу азыравайн турар. Ноданарыңкы хей кезинде мал чегин шыгжап нагагаалар сикдаттар чом.

Малчын бригадаларда кызыл-булуңнар, чунар-бамыңнар ажылдаастаан, малчыннарның зооветеринарлыг өөредилгезин кошкан организастаан.

Совхозтуң мал жыттагылашканында ол бүгү чөптөстөрүңкы дугайын Эрзин районнуң улусчу контроль комитетиниң хуралыңга бүгү талалыг чугаалашкы көргөн. Ажылга шыңгы чөптөстөрүңкы болдуруганы дээш совхоз директору М. Х. Даныты, кол зоотехник К. С. Дамдының шыңгы сагымдырган болгаш айыттырган чөптөстөрүңкы дүргөн чайладырын олардан комитет негези.

Т э э л и

Бай-Тайга районнуң совхозтарында Часын тарылгага техниканы кошкан белеткен, септелгендиң темпизин бедитпейн турар. Чижээ, «Тэли» совхоз 15 сейланыңкы 4-үн, «Мурнакчы» совхоз 4 тракторун септээр тургаш 2-ин септел алган. Ыске-даа техниканы септээр хонупал турар.

Районнуң совхозтары нитизи-биле эртен чылдың IV кварталында планда нөрдүңгөн 33 тракторларыңкы чүгө 14-үн, тараа ажалар 8 комбайнларыңкы 6-зын, 26 андасынларыңкы 15-ин септел алганын.

Кызыл-Мамалыктың районнар аразының «Сельхозтехника» каттыжышыны амыл-агыларны артык кезектер-биле четпес хандырып турар.

Бо айтырыгың Бай-Тайга районнуң улусчу контроль комитетин чугаалашкы көргөш, совхозтар директорлары эштер О. Ч. Кара-Донганка, М. С. Ооржанка, С. Ч. Хертенке септелген шынарын экинчилеп, темпизин шапкынчыдарына дааскан.

Ч а д а а н а

Чөөн-Хемчик районнуң «Чыраа-Бажы» совхозунуң Хорум-Даг салбырында 200 баш инек кажааныңкы туудун Чадаананың № 463 көчүрү чоруу колонназы 1975 чылдан бээр туудуп келген. 1977 чылдың октябрь айда тууду амылдарын комиссия хүлээп алган, а монга амылдарыңкы кылдырмаан турда-ла, «Чыраа-Бажы» совхозтуң директору Н. Б. Нуулар, № 463 көчүрү чоруу колонназыңкы начальниги Н. И. Несков олар аразында дугурушкаш, сметада нөрдүңгөн бүгү аныканы шыңгадып алган кылдыр кирипкен.

Херин кырында инек кажааны ам-даа ажылдада кирбээн туруп турар. Бо айтырыгың Чөөн-Хемчик районнуң улусчу контроль комитетин бодунуң хуралыңга чугаалашкы көргөш, Н. Б. Нуулар, Н. И. Несков оларны буруулу деп санааш, найзын-даа шыңгы доңгуткан.

С а м а г а л д а й

Самагалдайның районнар аразының «Сельхозтехника» иаттыжышыныңкы (эргелекчи К. Л. Лапчаа, кол инженер В. Н. Кызыл-өөл) автобазаны чылдың-на планын оналдаларын күүсетпейн келген.

1978 чылда чүк сөөртүрүңкы тонна-килотметр талазы-биле планын 77 хуу-ла күүсеткен. Автомашиналарны ажылдарыңкы коэффициентиңи мурунда чылдарга безин деңизээр кудулаан.

42 чүк машиналарыңкы чүгө чарты орууче үнүп турар. Оларның дөртү тоймаглаттыган. Бүдүрүлгөдө чөлачылар чедишес, бирги база ийги классыңкы чөлачылары чүгө 5 ийги бар. Ындыг турбуңе чөлачылар белетизээр, оларныңкы бедидер ажылды чөрүтпайн келген.

Бо айтырыгың Тес-Хем районнуң улусчу контроль комитетин сайгарып көргөш, чөптөстөрүңкы шыныңкы эдерин эштер Н. Л. Лапчаа, В. Н. Кызыл-өөл олардан шыңгы негези.

ШЫНГА ХАРЫ

Эртен чылдың декабрь айының 30-де үнгөн № 109 «Шың» содулуң «Улусчу контроль» арынга Кызылда кулдуураңкы болгаш димитаныңкы Гастелло аттыг партияның суг хөббөөн арылгааш, ажылдарыңкы дугайында сүрдүктү материал парлаттыган. Чурттага-коммунал ажыл-агый эргеледиңкы лавальниги И. Калинин ол талазы-биле «Шыңга» харылаан:

«Чүүлө айыттыган барымдалар шын болуп баяндалганын чөп. Чөп амылдар механизириниң болгаш транспорттуң чөгүндө чурттага-коммунал ажыл-агый эргеледиңкы бот-оруга-чарылгааш уластуу партия суг хөббөөн арылгар ажылды үрүениң иштинде кооруксөөкчү шынтыгың баулар. Тыва суг туугу» тиретип болган И-юу механизирини эргеледиңкы чамдык механизирини гүл-айдала, иначалажок сөөк дүжүп, суг доңганыңдан ажылды эгелээр арга чөк болган.

Ол ажылды 1979 чылдың чаамында, суг үрээринге чедир кылдыр деп шынтыраран болган чамы бо талазы биле ажылды удурурун бот-оруга-чарылгааш уластуңкы чачадыгы В. Е. Воронинге дааскан.

ССРЭ-нин алдарлыг радизи Вениамин Александрович Андреев баштаан улусчу контроль бөлүү кижигүнериниң саны эвээш-даа болза, Кызылдың харылзаа бедиринде эвээш эвес ажылды чорудуп турар. Хоорайның бажыңнарыңга үш программалыг радиоточкаларын тургускан шынарын, оон шүгүмунун ажылын, тургускан установкаларыңкы идегелдиң хынап турар. Оон ангыда электроэнергияны, радио кезектериниң болгаш шөөр удазыннырыңкы чарыгдалыңга камналган болгаш коллективте ажыл-херектин байдалын, күш-ажылдың сагылга-чурумун доктаамал хайгааралга алган.

МАССАЛЫ, ДЭЭШТИИ ДЭЭШ

Кызыл Хоорайның улусчу контроль комитетин хайгымал чыгарыңкы инициативаның болгаш идекейин бедидеринче кичээлге салып турар. Ам оларның саны 2290.

Комитет штатта дашкаар активтиң өөредилгезинче кичээлге салып турар. Бүгү инспекторлар доктаамал ажылдаар семинарда хаара туттулган, оон кичээлдерин кварталда бир удаа эртерип турар. Штатта дашкаар инспекторларыңкы адырлар аан-биле чөвүлел хуралдарын база эртерип, рейд, хыналда чорудуларыңкы, оон түңшөлөрүн чугаалашканың талазы-биле сургаалды кылып турар. Хыналдаларыңкы шынарын, доштин белдөө. Илерээ чөптөстөрүн чайладыр талазы-биле хүлээп алган хөмчөлөргө хамдарыштар аял-бан-дукалды кижилериниң дыңнадыларыңкы килдестере улаа-дарва дыңап турар аларган. Эртен чылдың ийи-иданы чоруткан, оон 19-үн бодунуң хуралыңга көргөн. Оларны хой кези күрүне планырыңкы күүсөөлөң, курлавырларыңкы ажылга, социалистиң өңчүң камгаламы хандырып шыкшат чүгула айтырылгар болур. Оттулар чүдү, энергия курлавырларыңкы чөп ажылгалдыны талазы-биле массалык хыналдаларын штатта дашкаар килдестериниң ажыл-дакчалары хойну чоруткан.

Хоорайны үш бүдүрүлгелеринде улусчу контроль комитетиниң школалары ажылдап эгелөө. Аңаа контроль ажылыңкы практикамын өөренип биле кады школарыңкы дыңнадыларыңкы кичээлге-ийи хун бүрүнүң чүгө айтырылгарыңкы уладырып турар. Кызылдың улусчу бөрааннар салдында, столовалар болгаш ресторандар тирезиле. Кызылдың аш-чөм салдында школарыңкы ажылы экки.

Эки ажылдык бөдүрүлгелериниң ажылыңкы дугайын комитетке дыңап, оларның дур-дун дөштин болуруңга идиңи берип турар.

ЧӨВҮЛӨЛ ХУРАЛ

Республиканың улусчу контроль комитетин районнарда улусчу контроль комитеттер даргаларыңкы база республиканың болгаш районнарыңкы чамдык сазыг организацияларыңкы ажылдакчыларыңкы, оларда улусчу контроль бөдүрүлгелериниң база постуларыңкы даргаларыңкы чөвүлел хуралын чокта чаа эртерген. Сазыг ажылын улам ийи хөгүдөр дугайында партияның болгаш чазактың шынтырарын боттадырар талазы-биле хөмчөлөргө күүсөөлөңиң болгаш аңаа контроль-ду күштелдериниң дугайында айтырыгың чөвүлел хуралга чугаалашкан.

Аңаа Тыва АССР-ниң улусчу контроль комитетиниң даргалыңкы орлаакчысы Ф. И. Калинин, республиканың бот-оруга чөптөстөрүңкы йол-С. Катков, республиканың сазыг министриниң орлаакчысы Г. С. Сухова олар клет-келдер кылган. Оон ангыда чөвүлел хуралды чамдык иреликчелери дүрүктөп солчуп, чүгө чугаалашкан.

Бистяң совхозтуң улусчу контрольларыңкы кезде ажыл-агый бүдүрүлгезин улам ийи хөгүдөрүн, ийи-иданы мазыныңкы продуктуун бедидериниң, күрүнеңкы болгаш күш-ажылдың сагылга-чурумун бажыңнарыңкы айтырылгарыңкы кол кичээлге салып турар. Ниятызы-биле совхоз бүдүрүлгезиниң ийи-бүрү адырларыңкы контрольду массалык, доштин кылдыр чорудуруңга бисте контрольду 7 бөлүү болгаш 4 постула ийи-иданы киркиң келген, оларда 42 контрольду хаара туттулган.

Оон ангыда чазык тарылга болгаш күсүк дүжүт ажылдадып шыкшат чүгула кампавайлар үзүндө контрольдуң түр постуларын тургудуп турар. Бөдүрүлгезиниң ийи-иданы ай сайында план баулар чорудуп, түстүк контрольларыңкы даалгаларын тодарып турар. А кол бөдүрүлгезиниң ажылыңкы планын совхозтуң паркомду-биле дугурушкан, баямал турар.

Совхоз бүдүрүлгезиниң азыл-чорудуларыңкы бүгү талааларын хаара тутуулар турар кылдыр, контрольларыңкы күжүн ийи-чээр таарыштыр тургускан, хыналдаларын чорудуп келген. Эртен чылдың кезде ажыл-агыйның тускай эртемиңкы база «Комсомолец» проекторунуң отряды-биле кады улусчу контрольдуң бөдүрүлгезин 17 хыналдамы база рейдтиң чоруткан. Олар ажыл-агыйны эвес болгаш төчөгөлүк чорутканын илереткен. Контрольларыңкы кылган хыналдаларыңкы түңшөлөңдө буруулу кижилерге 23 баш мыысыт бода малды, 57 хой, өшкү, 5 хаваны төлеттирген.

Хыналдаларыңкы болгаш рейдлериниң түңшөлөрүн кол бөдүрүлгезин болгаш коллективтериниң хуралдарыңга чугаалашкы турар. Бүдүрүлгезиниң хуралдарыңга чоруткан хыналдаларыңкы илерээп бүгү-ле чөптөстөрүн чайладырыңкы талазы-биле совхозтуң дирекциямың база азырашкыңкы коллективтер тодаргай хөмчөлөрүн аң турар. Ол бүгү-лү түңшөлөңдө оон мурундагы чылдардаагы бодаарга эртен чылдың малдык өлүр, хораары база оон чамдык килдестериниң ооролдып, чылдар чорудуру дика кызылган.

Арыг-Бажы суг-бараан фермаларда улусчу контроль бөлүү (даргазы Алай-Хаак Монгуш) бөдүрүлгезиниң сөзүгү чылдарда улам ийи-иданы келген. Ында контрольлар фермалар мадыңкы продуктуун бедидер, мал чегин чөп ажылдар, күл-ажылды сагылга-чурумун бажыңнарыңкы болгаш өскө-даа айтырылгарыңкы талазы-биле контрольду бөдүрүлгезиниң чөптөстөрүңкы дугайында чугаалашкы турар. Оон-биле чөптөстөрүңкы дугайында чугаалашкы турар. Оон-биле чөптөстөрүңкы дугайында чугаалашкы турар. Оон-биле чөптөстөрүңкы дугайында чугаалашкы турар.

А. ЗАЙЦЕВИЧ фотозу.

ЧУРУКТА: УЛУСЧУ КОНТРОЛӨР, ДЕЖУРНИЙ МЕХАНИК А. Г. ПОЛЕВА (СОЛАГАЙ ТАЛАЗЫНДА) БАЗА КОНТРОЛЬ БӨЛҮҮНҮҢ ДАРГАЗЫ В. А. АНДРЕЕВ РАДИО ДЕРИГЛЕРИНИҢ ТЕХНИКТИҢ БАЙДАЛЫН ХЫНАП КӨРГӨН СООНДА, СҮМЕЛЕЖИП ТУРАРЫ.

Күсөөлү турарыңкы талазы-биле массалык хыналды салды болгаш ийи-иданы чөптөстөрүңкы бүдүрүлгезинде улусчу контрольлар эртен чылдың чоруткан. Улусчу контрольдуң бүгү бөдүрүлгезин аңаа киришкен. Чүгө-ле Кызыл улусчу сазыгыңкы улусчу контрольлары оң үнүң иштинде 30 ажыг рейдлерин чоруткан. План күсөөлөң, деңизин, социалистиң өңчүң камгаламыңкы хандырылганы кулдуураңкы талазы-биле айтырылгарга оңу чоруткан. Улусчу контрольлар кез чорудуру бажыңнарыңкы шынарыңкы удуз ийи-иданы салган.

Контрольдуң дөштин бөдүрүлгезин чүгө чөп кылдыр ийи-иданы бөдүрүлгезинде улусчу контрольлар кез чорудуру бажыңнарыңкы шынарыңкы удуз ийи-иданы салган. Кызылдың үзүндө шаан-да ийи столовалар турган. Ресторандар болгаш столовалар тирең тургузуларда оон бирээзи-№ 2 столовалыңкы тагаш, аңаа трезиңкы аппаратыңкы кирип каан. А № 3 столовалыңкы Республиканың административтиң бажыңнарыңкы кылдыра бузуу кааткан. Оон бээр хой чылдар эртен, а столоваларыңкы орну тургустуулаан. Чангыс өскө-биле чугаалашкы, столовалар эвес, а удуз-тур аппараттар бажыңнарыңкы чугула болгаш-дыр.

Хоорай улам уладып, чурттакчыларыңкы сазыг көвүдөө, найзысалга келген кижилер, аалчылар база хой болу. Ынчангаш чөптөстөр чөп чөптөстөр. Кара чамгыс-ла идегелдиң черлер «Кызыл», «Улус-Хем» ресторандары. А ол ресторандар чүгө 15 шапка чөдөр столовалар бөдүрүлгезинде дивес өлүр бө, 17 шапка эгелээш деңиз столоваларыңкы хандынар, ресторандар болу бээр.

Ынчалза-даа ылаңгыг тулдуг организацияларыңкы улусчу контроль бөдүрүлгезиниң ийи-иданы ам-даа кошкан, ол адыра ажылдык байдаларны экинчилерге олар доштин салдар чөптөстөрүңкы турар. Бөдүрүлгезиниң ажылыңга чамдык контрольлар ийи-иданы киришпейн, доктаамал даалга чөк ажылдап турар. Штатта дашкаар чамдык килдестер мергежениңкы кадрлар-биле төчөгөлүк ийи-иданы, аял ийи-иданы бажыңнарыңкы келген.

Комитет ол бүгү чөптөстөрүн чөптөстөрүңкы удуз-тур, оон чамдыкыңкы хөмчөлөрүн аң турар.

В. ПОЛЕВАЕВ, Кызыл хоорайның улусчу контроль комитетиниң инспектору.

БҮЗҮРЕЛДИГ БИС

дун келген. Эртен чылдың кезде ажыл-агыйның тускай эртемиңкы база «Комсомолец» проекторунуң отряды-биле кады улусчу контрольдуң бөдүрүлгезин 17 хыналдамы база рейдтиң чоруткан. Олар ажыл-агыйны эвес болгаш төчөгөлүк чорутканын илереткен. Контрольларыңкы кылган хыналдаларыңкы түңшөлөңдө буруулу кижилерге 23 баш мыысыт бода малды, 57 хой, өшкү, 5 хаваны төлеттирген.

Хыналдаларыңкы болгаш рейдлериниң түңшөлөрүн кол бөдүрүлгезин болгаш коллективтериниң хуралдарыңга чугаалашкы турар. Бүдүрүлгезиниң хуралдарыңга чоруткан хыналдаларыңкы илерээп бүгү-ле чөптөстөрүн чайладырыңкы талазы-биле совхозтуң дирекциямың база азырашкыңкы коллективтер тодаргай хөмчөлөрүн аң турар. Ол бүгү-лү түңшөлөңдө оон мурундагы чылдардаагы бодаарга эртен чылдың малдык өлүр, хораары база оон чамдык килдестериниң ооролдып, чылдар чорудуру дика кызылган.

Арыг-Бажы суг-бараан фермаларда улусчу контроль бөлүү (даргазы Алай-Хаак Монгуш) бөдүрүлгезиниң сөзүгү чылдарда улам ийи-иданы келген. Ында контрольлар фермалар мадыңкы продуктуун бедидер, мал чегин чөп ажылдар, күл-ажылды сагылга-чурумун бажыңнарыңкы болгаш өскө-даа айтырылгарыңкы талазы-биле контрольду бөдүрүлгезиниң чөптөстөрүңкы дугайында чугаалашкы турар. Оон-биле чөптөстөрүңкы дугайында чугаалашкы турар. Оон-биле чөптөстөрүңкы дугайында чугаалашкы турар.

Д. МОНГУШ, «Исраа» совхозта улусчу контрольдуң кол бөдүрүлгезиниң даргазы.

КЫРААН ТУДУГ

Республика найзысалга Кызыл хоорай чыл келген туудум-на улам чагаайкып, чаа чурттага бажыңнарыңкы, улусчу бүдүрүлгелер негезин турар. Оон-биле чөптөстөрүңкы оон чурттакчыларыңкы болгаш аалчыларыңкы сазыг база өзүп турарыңкы бажыңнарыңкы сөзүгү чылдарда найзысалдык чүгө дөртүк микро-районуңга дык хой чурттага бажыңнарыңкы амыл-аала кирген. Кызылдар барык 40 муң дөбөчөп метр чурттага шөлүн чүгө 1978 чылда алганар. Бо бүгү-биле холбоштыр хоорайга ийи-иданы чөптөстөрүңкы айтырыңкы чөптөстөрүңкы негезде дүштүр шынты-ирээри негезтелип турар.

Бо чурукта Шетинки болгаш Кравченко кудум-чугула турган № 3 столовалыңкы орнуңга туудуп турар ийи-иданы чөптөстөрүңкы чөптөстөрүңкы бажыңнарыңкы. Оон тууду элэң кырылган, дөрт чыл чөдө берген. Столованы бажыңнарыңкы дүштүрүлгезинде, септелгелер чөптөстөрүңкы ажыл-чарыктарыңкы кылдыр турган. Ынчалза-даа хой келди-ле, бо тууду элээр. Дарааныңкы чамдык чамдык дүштөр-ле, ийи-иданы келген аңаа көстүп көөр.

Туудуңкы хөмчөөлөң удуз, аңаа барык дөрт чөп муң рубльдиң тууду-монга ажылдарыңкы кылдыр ужурулду. Эртен дөрт чыл ийи-иданы оң чүгө 100 ажыг муңун шыңгадып алган. Бо столовалыңкы калган тууду-нун, ажылдага кирерип республиканың Сазыг министрствозунуң септелгелер уластуудан чөп соууруңкы турар.

Т. МОНГУШ.

Көргөндө дөг, көрбээн-дө дөг... Кизи бүрүзү болуңун чурттап турар хоорайныңкы азы сууруңун өзүп, хөгүдө база чагаайкыды тутуңун турарыңга чоргаларыңкы, сазыг-сеткили аажок өөрүр болгай. Бистяң Булуң-Терек суурун чуртакчыларыңкы база-ла ийи-иданы, Совхозтуң бир удуз сайырыңкы төвү болганда, ол удуз-на сайлаар, хөгүдөр-даа ужурулду.

Тудуңулар бо черини өзүрүлгезиниң чурттап, сууруга чаа чурттага бажыңнарыңкы, школа, уруулар сазыг, почта аалчыры дөш өскө-даа эргөжөк чүгө бажыңнарыңкы туткан. Оон соонда олар хараганыңкы шөлү аш-

лаш, чаа-чаа бажыңнарыңкы хөргөңи чарыгдалганыңкы самбын туткан, санаптар бол-чөк күш үнгөңи, чөпө өкшөлөңгөңи чарыгдалганыңкы самбын туткан, санаптар бол-за, дораан көстүп көп болур. Иначалажок ол чаа чамдык бажыңнарга чурттага үр бол-баан: оларныңкы одалга системаны баксарып көрө, дөрт өг-бүлө чурттап ийи бажыңны элери калган, өскөр көжөр ужурга таварышкан. Оон соонда оларны чамдык сагылга-чурум чөк кижилер тоймаглан, үрөгдөш каалтарга, каракка чарыңкыңкы болу берген. А «Ак-Турут» совхозтуң дирекциясы, салбырларыңкы эргелээр чөптөстөрүңкы үрөг-үрөг-биле кылган ол бажыңнарыңкы бускан, мал-чыннар кыштагаларыңкы көжөр берген. Сууруга кылдыр каан орд-саваны ыңчаар үрөг, бу-

Ол-ла кудумда элери-каган чөптөстөрүн ийи-иданы ала ишти чурттап бажыңнарыңкы көөр болуларын, шуут-ла кайгай бээр силер: экинчилер-даа, соңгаларыңкы-даа чөк, онгайгы берген тургузаар.

Ийи-иданы бажыңнарыңкы чурттаптан оран-савазыңкы ыңчаар улап, тоймаглан турар, «Ак-Турут» совхозтуң дирекциясы, көдө Совет база ийи-иданы улусчу контрольдуң бөдүрүлгезиниң бөдүрүлгезинде, билбөөн-даа дөрт эртерип турарыңкы чөптөстөрүңкы.

Ч. ТОВАРИШАТ, Улус-Хем район.

